

УДК: 94(477.85):364-3

© Лілія Дробіна (Чернівці)

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ФАКТОР АДАПТАЦІЇ МІСЦЕВОГО НАСЕЛЕННЯ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО ПОЛІТИКИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ В ПІСЛЯВОЄННІ РОКИ

У статті мова йде про форми соціальної допомоги в перші післявоєнні роки і проаналізовано основні функції та контингент органів соціального забезпечення Чернівецької області.

Ключові слова: західні області, інвалідність, ЛТЕК, охорона здоров'я, соцзабез.

В історії України ХХ ст. важливе місце належить подіям, що розгорнулися на початку Другої світової війни, особливо після приєднання Західної України та Північної Буковини, коли посилюється взаємовпливи східних і західних українців. Досвід зіткнення з радянським режимом характеризується появою нових форм державного управління, серед них соціальна політика. Проблема формування і розвитку радянської системи соціального забезпечення на території західних областей України становить науковий інтерес з того погляду, що розкриває досвід організації матеріального утримання великих груп людей, які з різних обставин втратили працездатність і можливість самозабезпечення.

Соціальна проблематика була і залишається наболілою для історичної науки. Упродовж десятиліть історія соціальних відносин досліджувалася переважно в контексті звершень промислового будівництва. Реалії повсякденного життя залишалися поза увагою істориків, які свідомо уникали дискусійних проблем і негативних явищ, тому тема соціального забезпечення стала "білою плямою" в історіографії, адже в умовах політико-ідеологічної цензури було дуже складно пояснити наявність безробіття, безпритульності дітей, голодоморів, жебрацтва, злиднів та інших асоціальних явищ. Тема актуальна, оскільки матеріально-побутові умови життя формують громадянське суспільство з відповідними матеріальними стандартами захисту працюючих і непрацездатних.

Становлення та діяльність органів соціального забезпечення в західних областях України в кінці 30-40-х рр. ХХ ст. сприймається неоднозначно. За період незалежності історична наука вже зробила в цій галузі значний крок вперед, але суттєвою прогалиною залишається все-таки тема повсякденного життя різних груп населення в період радянської. Лише відкритий доступ до великого масиву документів місцевих, центральних архівів України дає можливість зайнятись вивченням проблеми неупереджено, без колишньої цензури.

Однією з перших вдалих спроб сучасної вітчизняної історіографії по-новому підійти до вивчення проблеми радянської західних областях України є праця О.С.Рубльова та Ю.А.Черченка [15]. Автори вперше показали зміни, пов'язані з процесами приєднання західноукраїнських земель, через сприйняття їх інтелігенцією України, співставляючи при цьому позиції різних верств населення. Сюди ж можна віднести і роботи Б.О.Яроша [20], Я.Грицака [3]. Автори одними із

перших об'єктивно підійшли до показу змін не лише соціально-економічного життя краю, а й духовно-культурного, що раніше майже не розглядалося.

Значні досягнення у вивченні саме соціальної політики зробив В.Г.Шарпаций [18], хоча його дослідження цікаве в плані порівняння з етапами формування соціальної політики в 20 – 30-х роках на території Східної України. Безпосередньо аналогічні процеси на території Північної Буковини та Північної Бессарабії досліджували В.М.Ботушанський [1; 2], М.Д.Никирса [13], В.Ф.Холодницький [16; 17]. Згадані праці містять в собі аналіз широкого кола недоступних раніше, часто унікальних архівних документів. Однак проблема потребує подальшого дослідження.

Метою статті є висвітлення на основі архівних даних соціальної адаптації місцевого населення Чернівецької області в перші повоєнні роки. Велику роль у цьому процесі відіграли органи соціального захисту. В 1944 р. відновили свою роботу обласний і районні відділи соціального забезпечення, які здійснювали контроль за правильністю призначення й виплати пенсій, надання матеріальної допомоги, працевлаштування інвалідів. А в 1945 р. було сформовано спеціальний відділ у справі держзабезпечення і матеріально-побутового облаштування сімей військовослужбовців Чернівецької обл. Основним завданням цього відділу спочатку був облік сімей військовослужбовців та надання їм пільг і держдопомоги. Тільки згодом функції обох відділів перетнулися в процесі працевлаштування своїх підопічних.

Стабільною статтею доходів для значної частини населення були пенсії. Тільки в 1945 р. по Чернівецькій обл. виплачено більше 5 млн.крб. пенсії [10. – Арк.2]. Розмір таких виплат постійно регулювався різними інструкціями. У 1952 р. введено відсоткову оплату пенсії та допомоги відносно довоєнної заробітної плати для всіх груп інвалідів та їх сімей. Ставлення до населення сільської місцевості з кожним роком ставало гіршим, їм пенсія становила тільки 80% від обумовлених сум. Розмір допомоги сім'ї загиблого залежав від кількості непрацездатних в сім'ї. Мізерна матеріальна допомога не давала можливості вижити, але люди перебували у важких умовах і намагались отримати хоча б ці кошти.

Найскладнішою була справа оплати пенсії інвалідам III групи. Якщо в довоєнний період "право на пенсійне забезпечення мали інваліди III групи і їх родини нарівні з самими інвалідами" [7. – Арк.13.], то пізніше було урізано статтю розходів саме за рахунок інвалідів III групи, яких почали вважати працездатними. Постановою №1763 Ради Міністрів УРСР від 09.08.1948 р. вирішено: „Встановити, що з 01.09.1948 р. працюючим пенсіонерам-інвалідам III групи в тих випадках, коли їх заробіток і пенсія, разом взяті, перевищують заробіток до переходу на інвалідність, пенсія знижується на суму, яка перевищує цей заробіток, із збереженням в усіх випадках за працюючими пенсіонерами не менше 50% їх пенсії” [14. – 19 липня. – №17]. А нова постанова Ради Міністрів СРСР від 4 жовтня 1948 р. повністю припинила їм виплату пенсій.

Про “диференційний” підхід до виплати пенсії для жителів сільської місцевості засвідчує інша частина цієї ж постанови: “Пенсіонерам-інвалідам III групи, які проживають в сільській місцевості і пов’язані з сільським господарством, пенсію виплачують в розмірі 50% від існуючих норм їх пенсійного забезпечення в сумі 36 крб. на місяць” [11. – Арк.13]. Але специфічність цієї ситуації полягала в тому, що за формальною ознакою останні лише „були пов’язані із сільським господарством”. Насправді, більшість із них мали тільки невелику присадибну ділянку і працювали у державних установах. Їх проблема полягала в тому, що наявність “власного господарства” позбавляла цю категорію пенсіонерів пільг на податки і ставки сільськогосподарської продукції. Влада й у 1950-х рр. продовжувала кампанію по викоріненню одноосібників, пригноблюючи їх шляхом дискримінаційних умов господарювання та соціального незабезпечення, позбавляючи пільг, які застосовувалися до колгоспного селянства [19, с.155].

Пенсії виплачували у визначені дні через поштові відділення. Але часто виникали різного характеру зловживання, присвоєння пенсії. В 1945 р. відповідно до постанови Раднаркому була проведена перевірка і встановлено розкрадання коштів більш ніж 35 тис.крб. лише в 4-му відділенні пошти Ленінського р-ну м.Чернівці [10. – Арк.28]. Мали місце факти затримки переказів райвідділами зв’язку. Протягом двох місяців в 1945 р. в Хотинському р-ні було затримано 281 переказ на суму 20,8 тис.крб., у Вишницькому р-ні – 120 переказів на суму 10 тис.крб., в Сокирянському р-ні було затримано виплати на 20 днів 430 сім’ям на суму 35 тис.крб. [5. – Арк.14].

І хоча отримання переказів було послугою недешевою, соцзабез перераховував відділенням зв’язку 120 тис.крб. в рік, але це був єдиний шлях для виплати пенсії, тому що відділи соцзабезу самостійно не в змозі забезпечувати. Так, у 1946 р. Сталінський р-н м.Чернівців обслуговував 1700 чол. інвалідів війни, а у відділі працювало тільки 2 чол., зайнятих своїми безпосередніми обов’язками. Організована мережа позаштатних інспекторів з 6 чол. для допомоги обслуговування інвалідів питання все-одно не вирішувало [10. – Арк.46].

Іншим серйозним недоліком в роботі відділу були випадки незаконного призначення і виплати допомоги та пенсій сім’ям військовослужбовців. В результаті перевірки в 1945 р по 7 районах з 14,5 тис. чол. тих, хто отримував допомогу і пенсії, виявлено 106 випадків переplat на суму 42 тис.крб., в тому числі по допомагах 76 випадків на суму 34 тис.крб. і по пенсіям 30 на суму 8 тис.крб. Суттєвий об’єм виявлених порушень викликав необхідність проведення суцільних документальних ревізій по всіх міських і районних відділах. Протягом 1945 р. проведено 33 ревізії, якими охоплено 19 районних і міських відділів, в результаті виявлено 340 випадків переplat на суму 105 тис.крб. і 202 випадків недоплат на суму 26,6 тис.крб. [5. – Арк.12]. Переплата з’явилась в результаті незаконного оформлення документів, коли заявник намагався обійти закон і оформляв пенсію на працездатних членів сім’ї, на

братів і сестер військовослужбовців при працездатних батьках, на родичів дружини і т.д.

Щоб усунути виниклі порушення, протягом кількох років поспіль проводились різні перевірки. Такий метод на практиці в значній мірі виправдав себе, але використовувати його по всіх районах області було неможливо. Перевірку складу сімей військовослужбовців, які отримують допомоги і пенсії, проведено по 17 районах області і встановлено до 500 випадків змін в складі сімей. Крім того, відсутність документів військкоматів і військових частин досить часто також утруднювала роботу комісії при розв’язанні цього питання [5. – Арк.15].

Скарги сімей військовослужбовців, які надходили з приводу незаконного обкладання держпоставками й іншими податками в період проведення хлібопоставок 1945 р., привели до нової перевірки правильності надання пільг сім’ям військовослужбовців і інвалідів війни. Під час перевірки в 8 районах виявлено 875 випадків неправильного обкладання хлібопоставками сімей військовослужбовців [5. – Арк.18].

В 1950 р. Чернівецький облсоцзабез розгорнув по всіх районах області перевірку довідок про трудовий стаж і тарифні ставки, видані підприємствами на предмет призначення пенсії. В основному перевірялись довідки, представлені особами, які отримували пенсії в підвищених розмірах (вчителі, медичні працівники, працівники залізничного транспорту). До цієї перевірки поставилися не дуже прискіпливо, з перевірених 216 довідок до 01.04.1950 р. підроблених не виявлено [6. – Арк.44]. Проте Міністерство соціального забезпечення було незадоволене відсутністю порушень і наполягало на продовженні перевірки, щоб “виявити осіб, які незаконно, за фіктивними документами одержують пенсію, забезпечити правильне витрачання державних коштів на пенсіонування” [6. – Арк.45].

Для того, щоб підняти рівень обслуговування населення, необхідні були кваліфіковані кадри – завідувачі міськими і районними відділами соцзабезу. В 1945 р. відбувалась часта зміна завідуючих без згоди із обласним відділом соцзабезу. Зрозуміло, яка могла бути робота відділу, коли завідуючий змінювався протягом року 5-6 раз. Тому з 1946 р. всі завідувачі міських і районних соцзабезу були включені в номенклатуру обкому КП(б)У. Хоча в районах продовжувалося самостійне переміщення кадрів. Так, завідуючий Кельменецьким райсоцзабезом Мейлик, затверджений облвиконкомом і обкомом КП(б)У, районним керівництвом без згоди вищестоящих інстанцій був звільнений з роботи [10. – Арк.11].

Пенсія не вирішувала матеріально-побутових проблем її одержувачів, але сам факт її призначення мав важливе політико-ідеологічне значення в політиці соціальної адаптації. Було знайдено компромісне рішення – надання різної матеріальної допомоги і подарунків. Лише в 1945 р. видано різноманітних предметів – 7952 од. через торгові організації, а з подарунків, які прибули із-за кордону, видано носильних речей 6828 од., взуття – 390 пар [10. – Арк.2]. Проте подарунки не завжди були придатні для вжитку. Так, у Кіцманському р-ні було отримано зношені черевики, порвану юбку,

шляпу з пером фон-візінських часів [10. – Арк.37], а в звіті відмічено запити сім'ї виконано.

Торгуючі організації в 1945 р. з постачанням промислових, а особливо продуктових товарів не справлялись, що призводило до значних перебоїв, особливо з постачанням хліба. В м.Хотині по 7-8 днів не бувало хліба [10. – Арк.21]. Зароджувалось нове для західних українців явище економіки – дефіцит. Як підтвердження цьому з'являлись спецмагазини, спецбази, де отоварення відбувалось для окремих категорій населення – військових, органів міліції, НКВД, радянсько-партійного керівництва. Увесь товар рухався у такому порядку: замовлення в облпотребспілці – доставка на склад – отримання талона – відпуск товару споживачу на складі. Проте зустрічались випадки, коли частина товарів реалізовувалася через кооперацію, а частина – через ринок [10. – Арк.38].

При постачанні продуктової групи відбувались часті заміни одних продуктів на інші. Торгові організації посилювалися на об'єктивні причини, наприклад, при відсутності тваринні жири замінювались сухим обезжиреним молоком. Керівництво області вимагало за рахунок підсобних господарств, які мали кожне підприємство міста, вирішувати ці питання. Але задовольнити всі запити своїх працівників вони були не в змозі. Іноді підсобні господарства підприємств перетворювались в підсобні господарства їх директорів. Так, одного року на одному із підприємств Чернівців з 4 га саду отримали 6 кг яблук [10. – Арк.32].

Значною групою людей у післявоєнний час, яка потребувала допомоги в адаптації до нових умов життя, були особи, пов'язані прямо чи опосередковано з війною – інваліди війни, військовослужбовці та їх сім'ї. Кількість військовослужбовців і їх сімей зростала не тільки протягом 1945 р., а й у наступні роки внаслідок демобілізації воїнів, повернення колишніх полонених радянських воїнів та громадян, вивезених на роботу до Німеччини, повернення з евакуації, формування Прикарпатського військового округу на прикордонній території. Так, згідно зі звітами відділу облсоцзабезу, станом на 10.10.1945 р. в Чернівецьку обл. прибуло демобілізованих 6915 чол. [5. – Арк.83], а вже через 3 тижні їх кількість збільшилась до 7642 чол. [5. – Арк.121], а членів сімей нараховувалось більше 20 тис. чол. [5. – Арк.12].

Районні радянські і партійні органи провели спеціальні зібрання демобілізованих. Ці зібрання охопили значну частину прибулих і проходили досить активно, але крім ідейного зав'язання, потрібні були і кошти для облаштування. Особливо складним було питання придбання одягу і взуття.

В усіх районах області відділи держзабезпечення проводили свою роботу через позаштатних інспекторів, постійно діючі побутові комісії, до складу яких входили члени сімей військовослужбовців. По області створено в 1945 р. 285 комісій і виділено 458 позаштатних інспекторів, які, будучи активом відділів, проводили роботу зі створення громадсько-добровольчих фондів для даної категорії населення [5. – Арк.6].

Відділи соцзабезу і держзабезпечення займалися наданням матеріальної допомоги як щомісячної, так і одноразової, і протягом 1945 р. отримали з про-

ханнням про її надання 22972 заяви [5. – Арк.19]. Навіть мінімальні виплати кожного місяця для області становили значну суму 400 тис.крб. пенсії та 935 тис.крб. допомоги [5. – Арк.12] і було задіяно всенародний ентузіазм, який і розкрутив колесо “радянзації”. Розпочато практику проведення декадників, місячників, недільників, у ході яких створювались грошові і матеріально-продуктові фонди для сімей фронтовиків.

Для одноразової допомоги за рахунок цих фондів суми призначались різні: від мінімальної 350 крб. до максимальної 2750 крб. [4. – Арк.32], близько 500 крб. отримували сім'ї загиблих військовослужбовців [4. – Арк.255]. Часто виплати допомоги приурочували до різних свят: до дня Жовтневої революції, річниці Червоної армії. Із цих створених фондів в 1945 р. надана продуктова допомога 5709 сім'ям в кількості 9045 ц, 5400 сімей отримали одноразову грошову допомогу в загальній сумі 2,1 млн.крб. [5. – Арк.16].

Держава надавала також інвалідам, військовослужбовцям цільові кредити. Рішенням №529 Чернівецького облвиконкому від 21.10.1944 р. “Про розподіл кредитів для придбання домашньої худоби родинам військовослужбовців та інвалідам війни” було затверджено кредит в сумі 50 тис. крб., який розподілили по районах області [8. – Арк.4].

В кінці 1944 р. Чернівецький облвиконком прийняв рішення про надання матеріальної допомоги інтелігенції і особам, які постраждали при евакуації під час німецької окупації, і в зв'язку з цим потребували одноразової грошової допомоги. Для цього було виділено на область державний ліміт безповоротного кредиту. Від районного керівництва вимагалось підготувати списки інтелігенції кожного району – вчителів, медичних працівників, вказуючи їх потреби, окремими графами йшли працівники радянсько-партійного активу і постраждали від румуно-німецьких і т.зв. „бандерівських банд”. Серед потреб інтелігенції були визначені такі: низька зарплата, неправильне постачання продуктів харчування, незаплановані одноразові витрати на придбання меблів, обладнання гуртожитків, незабезпеченість квартирами, неоформленість постачання промислових товарів і додаткової допомоги.

Списки від всіх районів супроводжувались рішеннями райвиконкомів і вказувались суми за підписом голови райвиконкому і секретаря. Згідно з ними і відбувався розподіл коштів. Матеріальна допомога на ці потреби в 1945 р. для області становила досить значну суму – 750 тис.крб., з яких видано майже 600 тис.крб.: інтелігенції обл. – 383,6 тис.крб. і потерпілим від т.зв. “бандерівських банд” – 214 тис.крб. [11. – Арк.194-195].

Крім того, родинам керівного складу сільських рад та активістів, що потерпіли від дій УПА надавались продукти за рахунок господарств т.зв. “бандитських сімей”. Так, в 1945 р. сім'ї вбитого упівцями активіста села Валя Кузьміна Чорного Михайла Георгійовича – матері та сестрі надали зерна – 100 кг, картоплі – 300 кг та одну корову з господарства висланих т.зв. “бандитських сімей” [9. – Арк.1]. Цими діями влада прагнула розколоти

село і привернути на свій бік якусь його частину за рахунок депортованих родин.

Ще одним моментом допомоги було надання різноманітних пільг. Західні області України в перші післявоєнні роки зазнавала не дуже різкої, але настирливої боротьби з “куркулями”. Під критичним допомогою післявоєнної економіці на сільських трудівників накладались обов’язкові продуктові поставки і податки. Щоб показати своє піклування про захисників вітчизни, останнім надавалися пільги: їх або повністю звільняли від податку, або частково. Ця практика була започаткована ще у воєнний час. В 1942 р. уряд ввів пільги для всіх воїнів Червоної армії, починаючи від рядового солдата і закінчуючи генералом. В області за 1945 р. інвалідам війни по різних податках надано пільги на 641 тис.крб. і по обов’язкових держпоставках по культурах на 9425 ц [10. – Арк.2].

Безумовно, в практиці застосування законів про пільги було також багато помилок. У 1945 р. перевіркою було встановлено, що деякі райони не надавали пільги повністю або частково. Почали поступати скарги. У їх розгляд зразу втручалися органи держбезпеки, а іноді справа доходила до прокурора. Так, в 1945 р. в Сторожинецькому р-ні прокурор займався справою про неправильне надання пільги райуповноваженим [10. – Арк.27].

Одним з важливих завдань органів соцбезпеки і військових відділів було питання індивідуальних городів. Дуже незначна соціальна група мала їх в 1945 р. Однак той, хто мав город, значно покращував своє матеріально-побутове становище на зиму 1945-1946 рр. Під час проведення відновлення землекористування 23910 малоземельних сімей військовослужбовців було додатково надано землі площею 18355 га (по 0,7 га), а під час проведення огородньої кампанії 1409 сімей отримали земельних ділянок площею 537 га (по 0,4 га). Для обробітки землі безкінних сімей прикріплено до супряжних груп, а під час осінньо-весняної сівби 1945-1946 рр. надана допомога посівним матеріалом за рахунок фондів, створених громадськістю [5. – Арк.16].

Основними питаннями післявоєнного суспільства були: їжа, одяг і житло. Якщо перші два більш-менш вирішувались, то з останнім виникали труднощі. Хоча у звіті за 1945 р. відзначено, що інваліди війни повністю забезпечені житлом. Їм було надано 1009 квартир, побудовано будинків – 15, відремонтовано 36 квартир [10. – Арк.2]. Проте встановлено, що ряд інвалідів не знають всіх законів, відповідно – тих пільг, які вони мають. Якщо за 1945 р. у Хотинському р-ні було подано заяв з проханням надання допомоги в будівництві будинків всього лише 15 чол., то при перевірці на місцях виявилось, що в районі іще 56 чол. не мають своїх будинків, живуть в поганих квартирних умовах [10. – Арк.30]. В 1946 р. і в місті, і в області виявлені нові дані про тих, хто потребував поліпшення житлових умов.

Якщо в 1944 р. робота органів соцбезпеки проходила у вузьковідомчому напрямку, то в 1945 р. до неї була залучена громадськість, комсомольські, профспілкові і господарські організації. З’явилась нова форма надання допомоги – шефство. Кожна організація з власних коштів зобов’язувалась утри-

мувати інваліда чи пенсіонера, постачаючи необхідне. Сама ідея була приваблива, але більшість справ чомусь виконувались під постійним тиском звітів і подекуди набували формального характеру. Але попри все результати були, хоча і в менших масштабах, ніж планувалось. Хотинський спиртзавод в 1945 р. взяв шефство над 12 сім’ями і забезпечив їх паливом і продуктами харчування, держфінвідділ – над 7 сім’ями і надав допомогу коштами в сумі 1130 крб., різними продуктами харчування [5. – Арк.10].

Питання покращення благополуччя сімей військовослужбовців систематично висвітлювались в районній і обласній пресі. В обласній газеті “Радянська Буковина” за 1945 р. опубліковано 118 різноманітних статей, які присвячені наданню допомоги сім’ям військовослужбовців і дітям-сиротам [14].

Важливим напрямом діяльності органів соціального захисту було працевлаштування і пристосування інвалідів до умов навколишнього середовища. Процес відновлення працездатності інвалідів був важким, проходив кілька етапів. Тому органи соцбезпеки і охорони здоров’я займалися лікуванням, протезуванням, працевлаштуванням і, загалом, покращенням матеріально-побутових умов інвалідів війни. Але для досягнення кращих результатів потрібні були ще роки і роки.

Таким чином, органи соцбезпеки, з одного боку, виконували роль надання конкретної соціальної допомоги, з другого, вони були популяризаторами радянської влади, яка дбає про людину, віддану цій владі. Монопольне становище державної форми власності сприяло централізації соціального забезпечення. За цих умов швидке піднесення добробуту здійснити було неможливо. І все ж мирні умови сприяли тому, що фронтовики і їхні родини, хоча й повільно, дещо поліпшували своє життя та побут, цьому сприяли і дії органів соцбезпеки по адаптації до радянської влади.

Джерела та література:

1. Ботушанський В.М. Буковина: історичний нарис / В.М.Ботушанський. – Чернівці: Зелена Буковина, 1998. – 416 с.;
2. Ботушанський В.М. Чернівці крізь призму століть / В.М.Ботушанський // Науковий вісник Чернівецького університету: 36. наук. ст. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Чернівці: Рута, 2008. – Вип. 376-377. – С.10-15;
3. Грицак Я. Й. Нарис історії України: Формування модерної української нації XIX-XX ст. – К.: Генеза, 1996. – 356 с.;
4. Державний архів Чернівецької області (далі – ДАЧО) – Ф.Р-3. – Виконавчий комітет Чернівецької обласної Ради депутатів трудящих. – Оп.2 – Спр.431; 5. ДАЧО – Ф.Р-3. – Оп.2 – Спр.784; 6. ДАЧО – Ф.Р-3. – Оп.2. – Спр.1145; 7. ДАЧО. – Ф.Р-15. Відділ соціального захисту. – Оп.2. – Спр.42; 8. ДАЧО – Ф.Р-15. – Оп.4 – Спр.1-а; 9. ДАЧО – Ф.Р-15. – Оп.4 – Спр.1-б; 10. ДАЧО – Ф.Р-15. – Оп.4. – Спр.1-в; 12. ДАЧО – Ф.Р-15. – Оп.4. – Спр.2; 13. Коваль М.В. Україна в Другій світовій війні і Великій Вітчизняній війнах (1939-1945 рр.) / М.В.Коваль // Україна крізь віки. – К.: Вид.Дім „Альтернативи”, 1999. – Т.12. – 336 с.;
15. Никирас М.Д. Історія містобудування та архітектури міста Чернівці у фондах Державного архіву Чернівецької області / М.Д.Никирас // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових статей. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Чернівці: Рута, 2008. – Вип. 376-377. – С.31-36;
16. Радянська Буковина. – 1945; 17. Рубльов О., Черченко Ю. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції (20-50-ті роки) / О.Рубльов, Ю.Черченко – К.: Наукова думка, 1994. – 350 с.;
18. Холодницький В.Ф. Місто в радянський період (1944-1990 рр.) // Чернівці: Історія і сучасність (Ювілейне видання до 600-річчя першої писемної згадки про місто). – Чернівці: Зелена Буковина, 2008. – С.237-276;
19. Холодницький В.Ф. Голодоморна трагедія 1946-1947 років на Буковині /

В.Ф.Холодницький // Національна Книга Пам'яті жертва голодоморів 1932-1933, 1946-1947 років в Україні. Чернівецька область. – Чернівці: Зелена Буковина, 2008. – С.350-373; 20. Шарпаций В.Г. Соціальне забезпечення в УРСР (20–30-ті роки ХХ ст.) / В.Г.Шарпаций. – К.: Ніка-Центр, 2006. – 268 с.; 21. Швидкий В.П. Бродяжництво й жебрацтво як елементи соціального життя в Україні УДЖ. – 2007. – №1 – С.149-163; 22. Ярош Б.О. Тоталітарний режим на західноукраїнських землях 30 – 50-ті роки ХХ століття / Б.О.Ярош. – Луцьк: Надтир'я, 1995. – 176 с.

Drobina L.
Social Policy as Adaptation Factor of Local Population of Chernivtsi Region to Soviet Authority at the Postwar Period.

This article is about the forms of social assistance at the early years of postwar period. Also article consists the analysis of main functions and contingent of social supply agencies of Chernivtsi region.

Key words: west regions, disability, Medicine and Labour Commision, health protection, social securing.

УДК 94(477.85)“18/20”:[61+37]

© Світлана Герегова (Чернівці)
© Ірина Божко (Чернівці)

**З ІСТОРІЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ
НА БУКОВИНІ
(ДО 200-ЛІТТЯ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО
МЕДИЧНОГО КОЛЕДЖУ БДМУ)**

У статті йде мова про діяльність Чернівецького медичного коледжу БДМУ в контексті розвитку професійної освіти медичного спрямування на Буковині. Акцентовується увага на передумовах заснування та діяльності першого медичного навчального закладу на Буковині – Акушерської школи в Чернівцях (1811), яка і дала початок історії Чернівецького медичного коледжу БДМУ.

Ключові слова: освіта, професійна медична освіта, акушерська школа, медичний навчальний заклад, Буковина, Чернівецький медичний коледж БДМУ.

У поступальному розвитку будь-якого суспільства чи не головну роль, поряд з іншими чинниками, відіграє освіта і наука. Їх всеохоплюючий характер, з відповідною системою закладів та установ, не тільки забезпечує загальний рівень знань у суспільстві, сукупність знань, здобутих кожним громадянином у процесі навчання та піднесення їх рівня, а й передачу від покоління до покоління основних здобутків культури, досвіду, умінь та навичок. Освіта посідає вагоме місце у культурному розвитку нашої держави: без її розвитку неможливе духовне відродження нації, що особливо важливо у період розбудови незалежної Української держави. Значення освіти помітно зростає у періоди корінних соціально-економічних і політичних перетворень, адже саме освіта покликана забезпечити модернізацію суспільства при збереженні життєво необхідних для нього традицій.

Сьогодні, в період політичної та економічної нестабільності в Україні, звернення до питань, пов'язаних з освітою є надзвичайно актуальним, адже саме освіта, особливо, вища та середня професійна, може взяти на себе функцію своєрідного соціального “амортизатора” суспільства. Студентські колективи поповнили діти, які народилися в незалежній Україні, і якими громадянами молоді суверенної країни вони стануть, залежить від ефективної системи освіти й виховання. Розробка і впровадження в життя цих систем залежить й від використання досвіду, накопиченого у сфері освіти попередніми поколіннями.

Розвиваючись на основі загальних для всієї культури закономірностей, освіта має власні специфічні особливості. На розвитку системи української освіти, зокрема, вищої і середньої професійної, позначилася взаємодія соціальних, національних, культурних, релігійних, внутрішніх, міжнародних суперечностей і взаємоз'язків, суспільно-політичних та економічних умов.

Однією з цікавих і малодосліджених сторінок історії професійної освіти в Україні є історія медичної освіти. Враховуючи, що одним із вагомих факторів при реформуванні змісту української освіти на сучасному етапі є її неперервність, не можна відкидати у дослідженні медичної освіти діяльність середньої ланки навчальних закладів цього профілю. Саме фоні сприяли формуванню когорти медичних працівників, обов'язок яких – надання найпершої допомоги хворим людям. Тут варто навести відомий вислів: “Здорова нація – сильна держава”, що був і є актуальним на різних етапах розвитку кожної країни.

У цьому контексті звернення до історичного досвіду становлення та розвитку різноманітних навчальних закладів системи професійної освіти медичного спрямування, зокрема до історії Чернівецького медичного коледжу Буковинського державного медичного університету (далі БДМУ) – вищого навчального закладу освіти з правом здійснення освітньої діяльності за I-II рівнями акредитації, який наступного року відзначатиме свій 200-літній ювілей є, безперечно, актуальним. Історія створення першого медичного навчального закладу на Буковині є важливим доповненням до національної історії, а наявні педагогічні традиції і досвід минулого слугують важливим джерелом для розвитку сучасної медичної освіти.

Цей навчальний заклад пройшов довгий, тернистий шлях від становлення до сьогодення, відчувачи всі колізії суспільного життя буковинців під час перебування земель краю у складі Австрійської імперії (з 1867 р. – Австро-Угорщини), пізніше – Румунії, ще пізніше – після входження Північної Буковини до УРСР у складі Радянського Союзу та у період розбудови незалежної держави Україна.

Оскільки Буковина є частиною західноукраїнського регіону, то для відтворення картини становлення професійної освіти медичного спрямування в краї, необхідне залучення досліджень, присвячених історії освіти загалом, та медичної в регіоні зокрема. Так, окремі питання розвитку освіти у XIX – на початку ХХ ст. розкрито в праці дослідника історії розвитку школи, освіти і педагогічної думки в Україні Б. Ступарика [18]. Певні аспекти діяльності закладів професійної освіти різних типів на західноукраїнських землях розглядали І.Курляк [13], Л. Клос [8] та ін., а сучасно на буковинських землях – О. Пенішкєвич та І. Петрюк [16, 17], О. Безаров, О.Кулик та ін. [1, 12]. Цікавий статистичний матеріал зосереджений у праці С. Кобилянського, В. Пішака й Б. Дробніса [10, 11]. Звернення до праці М. Шегедина та О. Рузанова [20], що присвячена історії Львівського медичного коледжу, дає можливість певного порівняння у розвитку одних з перших медичних закладів такого типу на західноукраїнських землях.

Проте, відсутність на сьогодні цілісного дослідження з питань становлення та розвитку професійної медичної освіти на Буковині, зокрема з двохсотлітньої історії Чернівецького медичного коледжу БДМУ, обґрунтовує потребу звернення до цієї проблеми науковців, яких ще чекає значна кількість архівних матеріалів. Так, надзвичайно цінними є матеріали, зосереджені у Державному архіві Чернівецької області, зокрема Ф.1. (Окружне управління Буковини) [4] та Ф.3 (Крайове управління Буковини за 1854-1918 роки) [5], окремі з яких використані у нашій науковій розвідці.

Розглядаючи питання щодо розвитку професійної освіти медичного спрямування на Буковині, варто зазначити чинники, які впливали на розвиток медичної освіти на західноукраїнських землях. Як зазначає Л. Клос, це, зокрема, активний